

academic engagement during the COVID-19 pandemic. J Comput Assist Learn. 2021 Apr 19;10.1111/jcal.12553

9. Wang Y., Xia M., Guo W., Xu F., Zhao Y. Academic performance under COVID-19: The role of online learning readiness and emotional competence. Curr Psychol. 2022 Jan 13;1-14.

10. Kawaguchi-Suzuki M, Nagai N, Akonoghre RO, Desborough JA. COVID-19 pandemic challenges and lessons learned by pharmacy educators around the globe. Am J Pharm Educ. 2020;84(8):1045–1048.

11. Wathélet M, Duhem S., Vaiva G. et al. Factors Associated With Mental Health Disorders Among University Students in France Confined During the COVID-19 Pandemic. JAMA Netw Open. 2020 Oct 1;3(10):e2025591.

12. Isaak R.S., Chen F., Arora H., Martinelli S.M., Zvara D.A., Stiegler M.P. A Descriptive Survey of Anesthesiology Residency Simulation Programs: How Are Programs Preparing Residents for the New American Board of Anesthesiology APPLIED Certification Examination? Anesth Analg. 2017 Sep;125(3):991-998.

13. Rochlen L.R., Tarnal V., Vance J.L., Alderink E., Bernstein W.K. Modules for the Technical Skills Section of the OSCE Component of the American Board of Anesthesiology APPLIED Examination. MedEdPORTAL. 2019 Apr 29;15:10820.

14. Chen D., Sun H., Warner D.O., Macario A. Residency program directors' perceptions about the impact of the American Board of Anesthesiology's Objective Structured Clinical Examination. J Clin Anesth. 2021 Dec;75:110439.

15. Goudra B., Guthal A. US Residents' Perspectives on the Introduction, Conduct, and Value of American Board of Anesthesiology's Objective Structured Clinical Examination-Results of the 1st Nationwide Questionnaire Survey. Jan-Mar 2021;15(1):87-100.

16. Jones J.W., McCullough L.B. Ethics of unprofessional behavior that disrupts: crossing the line. J Vasc Surg. 2007 Feb; 45(2): 433-5.

17. Clark C.M., Farnsworth J., Springer P.J. Policy development for disruptive student behaviors. Nurse Educ. Nov-Dec 2008; 33(6): 259-62.

18. Краснов В.В. Солідарна відповідальність лікаря, професійної спільноти та медичної освіти при підготовці кадрів системи охорони здоров'я. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2019. №6(33). С. 25-28.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПЕДІАТРІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

*Марушко Юрій Володимирович, д.мед.наук, професор,
завідувач кафедри педіатрії післядипломної освіти,*

Бойко Наталія Сергіївна, к.мед.наук,

доцент кафедри педіатрії післядипломної освіти,

Чабанович Ольга Василівна, к.мед.наук,

асистент кафедри педіатрії післядипломної освіти,

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Анотація. У статті розглянуті особливості викладання педіатрії на кафедрі педіатрії післядипломної освіти НМУ імені О.О. Богомольця в умовах пандемії COVID-19. Для забезпечення дистанційного навчання в НМУ була запроваджена дистанційна освітня платформа: спочатку Neuron, потім Likar, які

стали дієвою складовою освітнього процесу. Визначено форми дистанційного навчання, його переваги та недоліки. Зазначено, що негативними моментами під час дистанційного навчання є складність у забезпеченні практичної підготовки та труднощі в формуванні комунікативних навичок. Тому дистанційне навчання, яке поєднує традиційну та дистанційну моделі навчання, є короткотривалим та служить підставою для переходу до змішаного навчання.

Ключові слова: медична освіта, педіатрія, дистанційне навчання, змішане навчання

Abstract. The article considers the peculiarities of teaching pediatrics at the department of pediatrics of postgraduate education Bogomolets National Medical University in the COVID-19 pandemic. To ensure distance learning, NMU has introduced a distance learning platform: first Neuron, then Likar, which has become an effective part of the educational process. The concept of distance learning, its advantages and disadvantages are defined. It is noted that the inability to provide practical training and development of communication skills is negative in distance learning. Therefore, distance learning is short-term and the basis for the transition to blended learning, as it combines traditional and distance learning models of learners.

Keywords: medical education, pediatrics, distance learning, blended learning

Пандемія COVID-19 спонукала до перегляду системи підготовки майбутніх лікарів та обґрунтувала перехід навчання від очних форм до віртуально дистанційних. Медична освітня спільнота згуртувалася навколо необхідності збереження викладання та подальшого розвитку дистанційного навчання в незвичайних умовах [6]. Дистанційна форма навчання - це комплекс освітніх послуг, що надаються за допомогою сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій. Адже процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками носить індивідуальний характер. А в умовах пандемії навчання відбувається при взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі.

Для забезпечення дистанційного навчання в НМУ ім. О.О. Богомольця була запроваджена дистанційна освітня платформа: спочатку Neuron, потім Likar. Дистанційне навчання через освітню платформу НМУ Likar стало дієвою складовою освітнього процесу [1, с.10]. На кафедрі педіатрії післядипломної освіти НМУ навчаються студенти, починаючи з 2 курсу, інтерни та слухачі курсів ТУ, стажування, спеціалізації з актуальних питань педіатрії. Отже, навчальний процес та оволодіння педіатричними знаннями починається на додипломному етапі і продовжується, в подальшому, післядипломною освітою. Надзвичайно важливим завданням було інтегрувати ці етапи викладання, вміло поєднати теоретичні знання, практичні навички, навчити комунікативним вмінням та донести ці новації до кожного майбутнього лікаря.

Навчання в цифровому форматі відбувалося завдяки використанню безмежних можливостей впроваджені платформи Likar. Кафедра мала можливість розмістити усі матеріали для навчального процесу: робочі програми, тематичні плани, плани циклів, методичні матеріали, відеолекції. Оцінювання

знань студентів, інтернів та курсантів відбувалося через виконання тестових завдань, ситуаційних задач, які також були внесені на Likar-платформу.

Особлива увага приділялась інтерактивним методам та освітнім технологіям. Співробітниками кафедри впроваджено і широко використовуються заняття-конференції з використанням платформи Googlemeet та Zoom. Під час онлайн заняття викладач аналізував та виправляв відповіді на тестові завдання, демонстрував відеофільми (наприклад, кровообіг при вадах серця), аудіозаписи (наприклад, звукові ефекти при аускультатії легень та серця), фото (наприклад, висипки у дітей), рентгенограми, ЕКГ, тощо. Такі підходи в викладанні неабияк допомагали під час засвоєння учбового матеріалу. Організація дистанційного навчання дала можливість студентам та лікарям переглядати допоміжні матеріали, отримувати додаткову інформацію, пояснення у вигляді онлайн консультацій. Таким чином, знання поглиблювались та закріплювались. Сучасні технології розширюють індивідуальний підхід в освітньому процесі та забезпечують зворотній зв'язок між викладачем та студентом, інтерном, слухачем [1, с.11]. Така співпраця в онлайн - режимі створює можливість для отримання нових знань або найсвіжішої інформації у дуже оперативній формі [7, с.10].

Для самостійної роботи використовуються історії хвороби з електронного архіву кафедри, наукові публікації, монографії, протоколи та настанови надання допомоги дітям, повідомлення, які в подальшому були представлені у вигляді презентацій. Під час обговорення виникали питання, дискусії, кожен учасник мав можливість висловити та аргументувати свою думку, тобто відбувалося спілкування між учасниками дискусії, що сприяло формуванню комунікативних навичок в медичному середовищі. Така взаємодія між учасниками освітнього процесу є дуже важливою комунікативною складовою навчання, вчить поважати іншу думку, спілкуватися, відстоювати свою точку зору, наводити аргументи на користь діагнозу, обґрунтовувати лікування.

Впровадження цифрових технологій в освітній процес породжує не тільки нові можливості, але й нові ризики.

Для майбутніх педіатрів надзвичайно важливим є спілкування з дитиною та її батьками, робота біля ліжка пацієнта, опрацювання мануальних та комунікативних навичок, що, на жаль, є неможливим в форматі дистанційного навчання. Відео-заняття вимагали від викладача удосконалювати свою психолого-педагогічну компетенцію, вміло вибудовувати взаємовідносини зі студентами з урахуванням індивідуальних можливостей кожного майбутнього лікаря. Тому під час дистанційного навчання створювались клінічні ситуації, які потребували вміння зібрати анамнез, задати «відкриті» питання (Наказ МОЗ України №149 від 2008 року), оцінити запропоновані дані об'єктивного обстеження та лабораторних досліджень. Згідно наказу, при спілкуванні з матір'ю та іншими членами сім'ї важливо використовувати шість навичок ефективного спілкування: застосовувати невербальне спілкування - задавати «відкриті» запитання; реагувати та жестикулювати, показуючи тим самим зацікавленість; відображати слова матері; проявляти співчуття, співпереживання (емпатію); уникати використання оцінюючих слів. Під час

спільного обговорення ситуаційної задачі розроблялись алгоритми лікування та алгоритми виконання практичних навичок з метою максимального наближення студентів до практичної роботи. Враховуючи неможливість безпосередньої роботи з хворими дітьми та їх батьками, викладач пояснював труднощі, які виникають під час спілкування і які потребують певного психологічного та деонтологічного підходу. Викладачі кафедри навчають студентів долати ці труднощі, знаходити правильний вихід зі складних ситуацій. Важливо вміти заспокоїти дітей та їх батьків, зігріти їх своїм теплом і любов'ю в хвилини відчаю, переконати в необхідності болісних та неприємних лікувально-діагностичних процедур, вселити надію [3, с.58]. Психолого-педагогічна компетентність проявляє себе в кваліфікації викладача як діагноста особистості того, хто навчається, в адекватності дій та гнучкості мислення в процесі викладання педіатрії. Згідно визначених особливостей вибудовується правильна стратегія та тактика навчання.

Такі заняття імітують практичне заняття офлайн завдяки впровадженню виступів, дискусій з усіма учасниками освітнього процесу, розбору клінічних ситуацій, презентування самостійно проведеної роботи.

Оскільки пандемія відступає та вакцинація проти Covid 19 охопила більшість студентів, інтернів та слухачів поточний навчальний рік розпочато за очною (аудиторною) формою навчання. Але при умові ускладнення епідемічної ситуації та поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) згідно наказу НМУ № 568 від 25.08 2021 слід забезпечити реалізацію навчального процесу за очною (аудиторною) та дистанційною формою навчання з використанням онлайн навчальної платформи Likar, тобто перейти в формат змішаної форми освітнього процесу.

Модель онлайн-викладання педіатрії на кафедрі педіатрії післядипломної освіти за два роки пандемії активно удосконалювалася та стала невід'ємною частиною змішаної моделі навчання. Ми поєднали позитивні моменти онлайн та офлайн навчання і, на даний час, використовуємо гнучку модель освітнього процесу. В ній гармонійно поєднуються аудиторний та дистанційно-інтерактивний формати навчання. Її результатом є ефективний організований процес засвоєння якісних знань здобувачами освіти. Крім цього, провадження змішаного навчання потребує розвитку відповідних компетентностей учасників освітнього процесу, до яких можна віднести цифрову та комунікативну [2, с.103]. Цей формат навчання є перспективною альтернативою у медичній освіті через його багатофункціональність та адаптивність [2, с.107].

Висновки. Дистанційне навчання є екстреною або короткотривалою формою медичного освітнього процесу, але не забезпечує комунікативну та практичну діяльність майбутніх лікарів. Впровадження змішаного навчання має багато позитивних здобутків для медичної освіти.

Список використаних джерел

1. Волосовець О.П., Виговська О.В., Кривоустов С.П. та інші. Дистанційне навчання як інформаційно-комунікативна технологія додипломної підготовки лікарів з педіатрії в умовах сучасних викликів // Медична освіта. - 2020. - №3. - С.9-12.

2. Наливайко Н., Наливайко О. Змішане навчання в медичних закладах вищої освіти //Освітологічний дискурс. - 2020. - Т. 32. - №1. - С. 101–111. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/34>

3. Марушко Ю.В., Бойко Н.С. Морально-етичні принципи у формуванні особистості майбутніх лікарів //Формування національних і загальнолюдських цінностей у студентів медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів. Матеріали XII міжнародної наукової конференції. – 2012.- С.58.

4. Про затвердження Клінічного протоколу медичного догляду за здоровою дитиною віком до 3 років: Наказ від 20.03.2008 № 149.

5. Наказ НМУ імені О.О. Богомольця від 25.08 2021 № 568 «Про організацію навчального процесу в осінньо-зимовому семестрі 2021-2022 навчального року».

6. Dominic A. Fitzgerald^{1,2} & Karen M. Scott² Ryan Blended and e-learning in pediatric education: harnessing lessons learned from the COVID-19 pandemic European Journal of Pediatrics. <https://doi.org/10.1007/s00431-021-04149-1>

7. Chen, J., Zhou, J., Wang, Y., Qi, G., Xia, C., Mo G., et al. (2020). Blended learning in basic medical laboratory courses improves medical students' abilities in selflearning, understanding, and problem solving. Adv Physiol Educ, 44(1), 9-14. <https://doi.org/10.1152/advan.00076.2019>

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНА ПОВЕДІНКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

*Ткаченко Наталя Олександрівна, доктор фармацевтичних наук, доцент,
завідувач кафедри управління та економіки фармації;*

*Рябоконт Юрий Юрійович, доктор медичних наук, професор,
декан факультету післядипломної освіти,
Запорізький державний медичний університет*

Реформування медичної галузі (у т. ч. й фармацевтичного сектору охорони здоров'я) призвело до «оголення» проблемних питань її діяльності у сучасних реаліях: зниження рівня соціально-етичних й професійних особистісних якостей як представників управлінської ланки, так і безпосередньо фахівців; збільшення випадків порушення деонтологічних принципів у практичній сфері; відтік кваліфікованих кадрів за кордон та перехід у нові сфери діяльності; ускладнення при впровадженні концепції безперервного професійного розвитку (наприклад, нерозуміння окремими фахівцями необхідності впровадження даної концепції, нестабільність правового поля й правові колізії процесу реалізації даної концепції); низька матеріально-технічна й методична база провайдерів фахових освітніх послуг тощо. Ускладнюється ситуація ще й умовами пандемії COVID-19. Означені проблеми потребують пошуку нових шляхів їх подолання.

Ключова роль у вирішенні даного питання належить закладам вищої освіти (ЗВО) медичного (фармацевтичного) спрямування. У контексті комунітарної соціальної відповідальності саме ЗВО є головним осередком формування